

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE KAZAK TÜRKÇESİNDE KULLANILAN NOKTALAMA İŞARETLERİ VE İŞLEVLERİ

Perizat YERTAYEVA*
Meryem ARSLAN**

Özet: Türk lehçeleri, dil bilgisel farklılık ve benzerlikler yanında yazım ve noktalama işaretleri yönüyle de öğretilmelidir. Ancak bu alana katkı sağlayacak tüm Türk lehçelerindeki yazım kuralları ile ilgili bütüncül, karşılaştırmalı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın oluşabilmesi için her lehçe ile ilgili yapılacak imla ve noktalama işaretleri ile ilgili akademik araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konudaki ihtiyaçlar dolayısıyla birkaç münferit çalışma yapıldığı görülmektedir (Beşen Delice, 2016; Beşen Delice, 2019; Baytok, 2024). Alandaki bir boşluğu gidermek ve yapılacak çalışmalara katkı sunmak için bu yazıda da Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki noktalama işaretleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada karşılaştırmalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinin yazım kuralları tarihi bir şekilde açıklanmıştır. Yine yazım kuralları için veriler, Kazak Türkçesi için Dosova, 2018; ve Türkiye Türkçesi için Yazım Kılavuzu'ndan (<https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/>) toplanmıştır.

Türkiye Türkçesinde kullanılan noktalama işaretleri, nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, kesme işareti, çift tırnak işareti, tek tırnak işareti, den den işareti, üç nokta, eğik çizgi, ters eğik çizgi, düzeltme işareti, parantez işareti (yay ayraç işareti), köşeli ayraç (köşeli parantez) işareti, soru işareti, ünlem işareti, kısa çizgi, uzun çizgi olmak üzere on sekiz; Kazak Türkçesinde ise nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, çift tırnak işareti, üç nokta, parantez işareti (yay ayraç işareti), soru işareti, ünlem işareti, kısa çizgi olmak üzere on noktalama işareti kullanıldığı belirlenmiştir.

Kazak Türkçesinde, kesme işareti, tek tırnak işareti, den den işareti, eğik çizgi, ters eğik çizgi, düzeltme işareti, köşeli ayraç (köşeli parantez) işareti, uzun çizgi'nin kullanılmadığı görülmüştür.

Noktalama işaretlerinde ortak işlevler olsa da farklı işlevlerin daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, İmla, İmla Kılavuzu, Noktalama İşaretleri, Çağdaş Türk Lehçeleri Öğretimi

Punctuation Marks And Functions Used In Türkiye Turkish And Kazakh Turkish

Abstract: Turkish dialects should be taught in terms of spelling and punctuation, in addition to their grammatical differences and similarities. However, there is no holistic, comparative study on the spelling rules of all Turkic dialects that would contribute to this field. For this study to be completed, academic research on spelling and punctuation for each dialect is needed. Due to the needs in this area, several individual studies have been conducted (Beşen Delice, 2016; Beşen Delice, 2019; Baytok, 2024). To address a gap in the field and contribute to future studies, this article examines the punctuation marks in Kazakh Turkish and Turkish in Turkey comparatively. The comparative qualitative research method was used in the study. The spelling rules of Turkish in Turkey and Kazakh Turkish are explained historically. Data for spelling rules were also collected from Dosova, 2018, for Kazakh Turkish, and the Spelling Guide for Turkish in Turkey (<https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/>). It has been determined that eighteen punctuation marks are used in Turkish: period, comma, semicolon, colon, apostrophe, double quotation marks, single quotation marks, den den, ellipsis, slash, backslash, caret, parentheses (bracket), square brackets (square brackets), question mark, exclamation mark, hyphen, and long line. Kazakh Turkish uses ten punctuation marks: period, comma, semicolon, colon, double quotation marks, ellipsis, parentheses (bracket), question mark, exclamation mark, and hyphen. It has been observed that apostrophe, single quotation marks, den den, slash, backslash, caret, square brackets (square brackets), and long line are not used in Kazakh Turkish.

While there are common functions among punctuation marks, different functions are more common.

Key Words: Türkiye Turkish, Spelling, Spelling Guide, Punctuation Marks, Teaching Modern Turkish Dialects

Giriş

* Dr.Öğr.Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, perizat.yertayeva@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6046-3651>

** Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, ameryem@ohu.edu.tr, Orchid: 0000-0002-1621-0286

Dilin doğuşu teorisinde dillerin sözlü olarak ortaya çıktığı, yazının daha sonra geliştiği fikri yaygındır¹. Sözlü dilin kalıcı olması ve daha çok kişiye ulaşması gibi ihtiyaçlar dolayısıyla yazı ortaya çıkmış ve dilde bulunan sesleri, sözcükleri ifade etmek için harfler oluşturulmuştur. Bu harfler de bazı diller tarafından ödünç alınarak birebir veya alıcı dilin kendi özelliklerine göre geliştirilerek diğer dillerce de kullanılmıştır².

Harflerin sesleri işaretlemesi, dilin yazımıyla ilgili her sorunun çözülmesini sağlamamıştır. Anlamın doğru anlaşılması, metin oluşturucunun alıcı tarafından doğru yorumlanması, sözlü dil esas alınarak oluşturulan yazım farklılıklarının önüne geçilmesi gibi durumlar yazıda da bir bütünlük, birlik olmasını gerekli kılmıştır. Çünkü yazı dili konuşma dilinin aksine kurallıdır ve gelişigüzel değildir (Dursunoğlu, 2006:3).

Yazım konusunda seslerin yazımı, büyük ve küçük harflerin işaretlenmesi, sözcüklerin yazımı, cümlelerin başlangıç ve sonunun belirlenmesi, doğrudan cümlelerle dolaylı cümlelerin farkının ortaya konması, öznenin cümle içerisindeki yerinin tespitinin anlamın oluşmasındaki önemi, çeşitli yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin oluşmasını sağlamıştır (Gedizli, 2021: 93-94).

Bu doğrultuda denilebilir ki yazım ve noktalama işaretlerinin işlevleri, yazımda bir birlik oluşturmak ve sözlü dilden yazıya aktarılamayan unsurları mümkün olduğunca işaretlemeye çalışmaktır. Bilindiği gibi yazının sözlü anlatıma göre daha kalıcı olmasına karşın sözlü dilin prozodi olarak adlandırılan vurgu, tonlama, ezgi gibi unsurları yazıda işaretlenmemektedir. Yazıda tonlama işaretleyicisi olmadığı veya vericinin üretmiş olduğu dil birimindeki şakayı, alayı veya farklı anlamlara gelebilecek durumları ayırt ettirecek bir simge olmadığı anlam veya mesaj alıcıya tam olarak ulaşmamakta ve çeşitli iletişim aksaklıkları meydana gelebilmektedir. Sözelimi parantez içerisindeki ünlem işareti (!) bir cümledeki görüşün tersine işaret etmekte, katılmadığını bildirmekte ve alıcı tarafından mesajın karışıklığa yer vermeyecek şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Yine ünlem işareti [!] işareti, bir seslenmeyi, heyecanı dile getirmektedir. Ancak bunlar da yazıda sözlü dilin tüm unsurlarının gösterilebildiği şekilde de anlaşılmalıdır. Yazı dilindeki duygu eksiklikleri veya doğru duyguların ifade edilmeye çalışılması emoji adı verilen öğelerle özellikle sosyal medyada sıklıkla kullanılmaktadır.

Yazıdaki düzeni oluşturmak, sözlü iletişimdeki çeşitli öğeleri yazıya katmak gibi işlevler neticesinde, yazım kuralları ortaya çıkmıştır. Bu kuralları temelde ses ve sözcüklerin yazımındaki kurallar; anlamın oluşmasında gerekli olan noktalama işaretleri, edatların yazımındaki kurallar ve kısaltmalar olarak dörde ayırmak mümkündür. Türkiye Türkçesi Yazım Kılavuzlarının içeriğinde sesler, harfler ve alfabeyi tanıtılıp özellikleri gösterilir. Ünlü ve ünsüzlerle ilgili özellikler ve ses uyumları anlatılır. MI soru eki, de bağlacı, de bulunma durumu, ki bağlacı, ile'nin yazılışı, eylem çekimi ile ilgili yazılışlar, mastarlara gelen eklerin yazılışı, ek eylemin yazılışı, pekiştirmeli sözler gibi bazı sözcük ve eklerin yazılışlarından söz edilir. Sayıların yazılışı, büyük harflerin kullanım yerleri, birleşik sözcükler, deyimler, ikilemeler, alıntı sözcükler ve yabancı özel adların yazılışı hakkında bilgiler verilir. Noktalama işaretleri ve kullanım yerleri gösterilir. Kısaltmalar hakkında bilgi verilir. Söz varlığını oluşturan sözcüklerin alfabetik sırasını vererek doğru yazılışlarını, ek aldıklarında ortaya çıkan ses değişimleri gösterilir (Bağdemir, 2023: 157). İsaev'e göre ise Kazak

¹ “Günümüzde konuştuğumuza benzer dillerin en azından 40.000 yıldır var olduğundan eminiz, ama belki çok daha uzun süredir konuşulduklarını da hesaba katmalıyız. Üst sınır aşağı yukarı iki milyon yıl, yani insanın taş alet yapmaya başladığı zamanlardır (...) İnsan dillerinin en azında 5.000 yıldır var olduğundan [kesinlikle] eminiz; çünkü günümüze ulaşmış ilk yazılı metinlerin yaşı aşağı yukarı bu kadar” (Janson, 2016 :18-19).

² “İletişimin en temel aracı olan konuşma diline göre daha yeni ancak daha somut olan yazı, insanlık tarihindeki en önemli adımlardan biridir. (...) Uygarlığı aydınlatan yazının, ilk ortaya çıkışı ile ilgili kesin bilgiler olmamakla birlikte en eski örneklerin 5500 yıl önce Sümer kabilelerinde görüldüğü öne sürülür (...) Alfabenin temelini oluşturduğu düşünülen Sümer ve Çin yazıları, yazı sistemlerinin evriminin görülmesi açısından da önemlidir” (Çopur, 1996: 6-10; Jackson, 1981: 16).

Türkçesindeki noktalama işaretleri, cümle yapısını belirginleştirme, düşünce bölümlerini birbirinden ayırma, duyguları ve intonasyonu (söyleyiş tonunu) yansıtmaya, anlamsal ve mantıksal vurgu oluşturma, metnin yapısal bütünlüğünü sağlama gibi işlevlere sahiptir. Noktalama işaretleri yalnızca dilbilgisel araçlar değil, aynı zamanda metinsel ve anlamsal yapılandırma işlevi gören dilsel göstergelerdir (İsaev, 1980: 90).

Türk lehçeleri öğretiminde dil bilgisel farklılık ve benzerlikler yanında yazım ve noktalama işaretlerinin öğretimi de önemlidir. Ancak bu alana katkı sağlayacak tüm Türk lehçelerindeki yazım kuralları ile ilgili bütüncül, karşılaştırmalı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın oluşabilmesi için her lehçe ile ilgili yapılacak imla ve noktalama işaretleri ile ilgili akademik araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konudaki ihtiyaçlar dolayısıyla birkaç münferit çalışma yapıldığı görülmektedir. Beşen Delice, Türkmen Türkçesindeki noktalama işaretleri ve yazım kurallarını birkaç çalışmada dile getirmiştir (Beşen Delice, 2016; Beşen Delice, 2019). Baytok, Türkiye Türkçesine göre Kırgız Türkçesindeki noktalama işaretlerinin farklılıklarından kaynaklanan aktarma yanlışlarını karşılaştırmalı bir şekilde ele almıştır (Baytok, 2024). Bu çalışmalarda noktalama işaretlerinin kullanım yerleri konu kapsamında değinilmiştir.

Alandaki bir boşluğu gidermek ve yapılacak çalışmalara katkı sunmak için bu yazıda da Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki noktalama işaretleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada karşılaştırmalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinin yazım kuralları tarihi bir şekilde açıklanmıştır. Yine yazım kuralları için veriler, Kazak Türkçesi için Dosova, 2018; ve Türkiye Türkçesi için Yazım Kılavuzu'ndan (<https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/>) toplanmıştır.

Türkiye Türkçesinin İmla Kuralları ile İlgili Çalışmalar

İmla sözcüğü Arapçadan Türkçeye girmiştir. Sözcüğün kök anlamı doldurmak, yardım etmektir. Terim anlamı olarak da bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesi demektir ve Türkiye Türkçesindeki karşılığı da yazımdır. İmla sözcüğü Osmanlı Türkçesinde 17. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır. Türkiye'de ilk kez 12 Ocak 1928 tarihinde Dil Encümeni tarafından düzenlenerek İstanbul'da Devlet Matbaasında basılan *İmlâ Lûgati* (1928) adıyla bir sözlük basılmış ve bu da 1941 yılına dek on kullanılmıştır (Bağdemir, 2023: 159,164). Ancak Türkçenin yazımıyla ilgili hususlar ilk 1928 yılında dile getirilmemiştir. Daha önceki yıllarda Arapçanın yazımı gibi hususlar yanında Türkçenin yazımı için de kitaplar çıkmıştır. Dile bir düzen getirmek, yazı dilinin kurallarını kayıt altına almak amacıyla Tanzimat ile başlayan ve Meşrutiyet yıllarında devam eden girişimler olmuştur. Bu girişimlerin sonucu olarak 1890'dan başlayıp 1908'den sonra imla ile ilgili yayımlar yapıldığı görülmektedir. Bu kitaplarda bugünkü anlamda bir yazım anlayışından söz edilemez. Söz konusu yapıtlarda çoğunlukla sözcüklerin yazılışı üzerinde durulmuş ve daha çok Arapça ve Farsça sözcüklerin doğru yazılışları gösterilmek istenmiş, Türkçe sözlerin ise söylendiği gibi yazılabileceği belirtilmiştir. *İmlâ Lûgati*'nden önce Arap harfleriyle birtakım kitaplar yazıldığı bilinmektedir. Ahmed Rasim'in, *İmla-yı Osmani'si* (1307); Mehmed Eşref'in *Usul-i İmla'sı* (1324-1325); Ahmed Hâfız Kadrî-zâde, *Uşûl-i İmlâ* (1324). o Mehmed Hilmî, *Uşûl-i İmlâ ve Kitâbet* (1325). o M. Nermî, *İmlâ Öğreniyorum* (1327). o Mehmed İhsân, *İmlâ Mu'allimi* (1328). www.turkishstudies.net/language 158 Abdullah Bağdemir o Hüseyin Hıfzı, *İmlâ Hocası* (1329). o Ma'ârif Nezâreti Şarf ve *İmlâ Encümeni*, *Uşûl İmlâ* (1334-1335). o Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif, Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifce *Qabûl Olunan Uşûl İmlâ* (1338-1340). (Aksoy, 2021: 26-30; Bağdemir, 2023: 157-158).

Dil Encümeni tarafından çıkan ilk imla kuralları kitabı *İmla Lûgati* olarak adlandırılmıştır. Daha sonra ise çıkan yayınlarda *İmla Kılavuzu* ifadesi kullanılmıştır. Bunda dilin kurallarının yazımı için örnek olacak kitabın kılavuzluk, rehber anlamı etkili olduğu kabul edilmektedir. Zamanla *İmla* sözcüğü de yazım eş anlamıyla değiştirilerek sözcüklerin

yazımı, noktalama işaretlerinin kullanımı gibi kitaplar Yazım Kılavuzu olarak basılmıştır. Zamanla bunları 1928’de Dil Encümeni tarafından İmlâ Lûgati; 1941’de Türk Dil Kurumu tarafından İmlâ Kılavuzu; 1965’te Yeni İmlâ Kılavuzu çıkarılmıştır. 1970’te ise kitabın adı, Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu olarak değiştirilmiş ve 1973’te Yeni Yazım Kılavuzu adını almıştır. 1985’te İmlâ Kılavuzu; 2005’te Yazım Kılavuzu adıyla yayımlanmıştır. İmlâ Lûgati, İmlâ Kılavuzu, Yazım Kılavuzu gelişimiyle kavram hem Türkçeleştirilmiş hem de gereksinimlere cevap verecek şekilde genişletilmiş ve bastırılmış (Bağdemir, 2023: 167).

Kazak Türkçesinin İmla Kuralları ile İlgili Çalışmalar

Noktalama işaretleri, yazılı dilin yapısal bütünlüğünü belirginleştirerek, cümlelerin anlamının doğru bir biçimde aktarılmasına ve mantıksal ilişkilerin gösterilmesine hizmet eden dilsel araçlardır. Bu sistem yalnızca dilbilgisel işlevlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda üslup ve söylem bağlamında pragmatik görevler de üstlenmektedir (İsaev, 1980). Kazak Türkçesindeki noktalama sistemi bir anda oluşmamıştır; onun gelişimi, yazılı dilin gelişim süreciyle doğrudan bağlantılıdır. **1950–1970 yılları arasında**, S. İsaev, F. Musabekova ve R. Āmirov gibi dilbilimciler Kazak Türkçesindeki noktalama işaretlerinin teorik temellerini ayrıntılı biçimde incelemiş ve sistemleştirmede önemli katkı da bulunmuşlar (İsaev, 1980:25; Musabekova, 1974:48). Kazak yazı dilinde noktalama işaretlerinin kullanılmaya başlanması **XIX. yüzyılın son çeyreğine** rastlar. *Türkistan Ualayatı* ve *Dala Ualayatı* (Step Gazetesi) gibi gazetelerin yayımlanmasıyla birlikte, noktalama işaretlerini kullanma yönünde ilk girişimlerde bulunulmuştur. XX. yüzyılın başlarında A. Baytursınlı’nın ders kitapları ve bilimsel çalışmaları ile *Qazaqve Ayqap* gibi gazetelerde noktalama işaretlerine geniş biçimde yer verilmiştir. 1929 yılında Kazak halkı, yüzyıllar boyunca kullanmış olduğu Arap yazısından yeni bir yazı sistemi olan Latin alfabesine geçiş yaptı. Bu dönemde, yazım (orfografi) ve noktalama işaretleri konuları gündeme alındı ve buna bağlı olarak yeni kurallar kabul edildi. 1929 yılında Latin alfabesine geçiş sürecinde, Kazak yazı diline noktalama işaretleri Rusça örneklerle dayanarak dâhil edilmeye başlanmıştır. 1940 yılından itibaren Kiril grafiğine geçişle birlikte, Kazak dilinin noktalama sistemi, büyük ölçüde Rusça noktalama kurallarına dayanarak gelişmiştir (Amanjolov, 1940).

1940–1950 yılları arasında Kazak dilindeki noktalama işaretleriyle ilgili ilk bilimsel çalışmalar yayımlanmaya başlanmış ve böylece noktalama alanında teorileşme dönemi başlamış. 1950–1970 yılları arasında ise S. İsaev, F. Musabekova ve R. Āmirov gibi dilbilimciler, Kazakçadaki noktalama işaretlerinin teorik temellerini incelemiş ve bu alanda bilimsel yönelimlerin oluşmasına katkı sağlamışlardır (İsaev, 1980; Musabekova, 1974).

Günümüzde Kazak Türkçesindeki noktalama işaretleri sistemi işaretlerden oluşmaktadır: *nokta*, *virgül*, *soru işareti*, *ünlem işareti*, *iki nokta*, *noktalı virgül*, *kısa çizgi*, *tırnak işareti*, *parantez* ve *üç nokta*. Bu işaretler, cümle içerisindeki mantıksal ve sözdizimsel ilişkileri belirtmek amacıyla kullanılmaktadır (*Qazaq grammatikasy*, 2002). Günümüz Kazak Türkçesi noktalama sisteminin temel özelliği, intonasyona (söyleyiş tonuna) ve söz dizimsel yapıya dayanmasıdır. Burada noktalama işaretinin yerleştirilmesi, doğrudan cümlelerin yapısına ve anlamına bağlıdır (Musabekova, 1974:80).

İnceleme

Noktalama İşaretlerinin Türkiye Türkçesinde ve Kazak Türkçesindeki İşlevleri

N.İ.	Türkiye Türkçesindeki İşlevleri	Kazak Türkçesindeki İşlevleri
Nokta	1. Cümle sonlarında kullanılır: <i>Hiç gelmezmiş; Okuyorum</i> gibi. 2. Kısaltma sonlarında konur: <i>Prof.(profesör), Alb.(albay)</i> gibi. 3. Sıra bildirmek amacıyla kullanılır: <i>II. Mehmet,</i>	1. Haber cümlesinden sonra kullanılır: <i>Jügirip basıp Kulenda keledi. Artınan dauis şıktı.</i> 2. Emir, dilek, öğüt anlamı taşıyan cümleler düşük bir tonla söylenirse sonuna nokta

	3.(üçüncü), gibi. 4. Virgül ve çizgiyle ayrılan rakamların sonuncusundan sonra kullanılır: 3, 4 ve 7. maddeler gibi. 5.Madde başlarındaki harf ve rakamlardan sonra konulur: A. ve 1. gibi. 6. Tarih yazılışlarında kullanılır: 29.X.1923, 29.5.1453 gibi. 7. Saat yazımında kullanılır: <i>Otobüs 09.20’de kalktı</i> gibi. 8. Kaynak ve künyelerin adlarından sonra kullanılır: Arslan, Meryem (2019). <i>Kitab-ı Tercüme-i Tezkire-i Davut Fi İlmü’t-Tıbb</i>, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 9. Çoklu sayılar, sondan olmak üzere üçlü gruplara ayrılır ve araya nokta konularak yazılır: 1.200, 327.197 gibi. 10. Ağ adreslerinin yazımında kullanılır: http://tdk.gov.tr gibi. 11. Matematikte çarpma işaretinin yerine kullanılır: $4.6=24$ gibi. (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açiklamalar).	konulur. <i>Şapşadnyqtan qaşpa, aptyğuğa baspa.</i> 3. Kısaltma sonlarında konur: <i>Prof. Dr.</i> 4. Rakamlar veya harfler aracılığıyla sıralanarak söylenen cümlelerden sonra: A. ve 1. 5. Dramatik eserlerde her bir karakterin adından sonra: <i>Umsunay. Meylilerin. Meylilerin, karaktarım men ne qılayın, tek işi quttı bolsın.</i> 6. Büyük harflerinden veya ilk hecelerinden kısaltılmış kişi, kitap, gazete, dergi, eser adlarından sonra: 7. “Ve benzerleri”, “ve diğerleri”, “ve başka” gibi kelimeler kısaltıldığında nokta konur.
Virgül	1. Cümlede, art arda gelen eş görevde olan kelime ve kelime gruplarından sonra kullanılır: <i>Mona Rosa! Siyah güller, ak güller. Geyve'nin gülleri ve beyaz yatak</i> (Sezai Karakoç) 2.Sıralı cümlelerin arasına konur: Yedik, içtik, dinlendik. 3. Yüklemden uzak düşen öznenen sonra konur: <i>Durmuş Efendi, okulun açılmasından bir saat önce gelir, çocuklar üşümesin diye sobaları yakar, sınıfları ısıtırdı.</i> 4. Cümledeki ara sözleri ve cümleleri ayırmak için söz/cümle başına ve sonuna konur: <i>Türkan Hanım, dördüncü kat komşumuz, bugün köyüne gitti. Şimdi, efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım</i> (Atatürk). 5.Tekrarlanan kelimelerden sonra konur: <i>Akşam, yine akşam, yine akşam</i> (Ahmet Haşim) 6. Alıntı cümlelerinin sonrasında konur: <i>Niğde'ye yarın döneceğim, dedi.</i> 7.Konuşma çizgisinden sonra verilen alıntı cümlesinin bitiminde kullanılır: <i>–Bugün evde misiniz, diye sordu.</i> 8. (Edebî eserlerde) Konuşma bölümünden önceki ifadeden sonra kullanılır: <i>Eve geldi. Karısına, – Yemek hazır mı, diye sordu.</i> 9. Ret, teşvik ve kabul bildiren <i>yok, hayır, evet, pekâlâ, peki</i> gibi kelimelerden sonra kullanılır: <i>Evet, anlaştık sanırım. Peki, hallederiz. Hayhay, tabi ki haber veririm.</i> 10. Bir kelime veya kelime grubunun sonraki kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır: <i>Küçük, ağacın arkasında saklanıyor. Oku baban gibi, eşek olma.</i> 11.Hitap kelimelerinden sonra konur:	1.Cümlede, art arda gelen eş görevde olan kelime ve kelime gruplarından sonra kullanılır: <i>Eki arada küres, sayış, jambı atuw, siyaktı oyındar jürip jattı.</i> 2. Birlikte kullanılan öğelerin önceki ekleri düşse bile, aralarına virgül konur: <i>Memñ otty sezımım, jan-küımdı Sender ğana jetkızıp aitasyñdar.</i> 3. Ard arda gelen bağlamda tanımlayıcıların arasına virgül konur: <i>Maqsütıyñ qysqalau, qoiu, qara mürty, sülü, qara qasy, üzyn, qara şaşy da qatyp qalğandai bolyp jabysyp, jansyzdangān siaqty.</i> 4. Birlikte kullanılan öğeler arasında <i>ne, nemese, ia, iaki, äri, älda, da</i> bağl açları tekrar ederse, virgül konur: <i>Aityp türğanyñ älda şyn, älda ötırık. Äri sülü, äri ırı, äri jorğa burlı atty minıp jüru qandai tamaşa!</i> 5. Birlikte kullanılan öğeler arasında soru bağlacı <i>bolsyn</i> gibi kelimeler tekrar ederse, aralarına virgül konur: <i>Tal-teregi bolsyn, tau qaiyñy,qisyqşa qyzylqaiyñ bolsyn – barlyğy da köktep, jainap tür</i> 6. Eş görevli sözcüklerden sonra gelen <i>tağy basqaları, tağysyn tağylar, tağy sondailar</i> gibi tam ya da kısaltılmış ifadeler varsa, bunlardan önce, yani bu ifadelerin öncesine virgül konur. 7. Bir düşünceyi pekiştirmek, vurgulamak amacıyla bir kelime birkaç kez tekrarlandığında aralarına virgül konur: <i>Joq, joq, joq! Özi, özi jetui kerek!</i> 8. Bağlaçsız olarak sıralanmış birleşik cümlelerin arasına virgül konur: <i>Üidiñ qabyrğalaryn büryn sylağan aqbalşyq qazır kirlenip,aiğyzdangān, kei jeri tıptı qabyrşyqtanyp, qılap tüsken.</i> 9. Bağlı (bağımlı) olarak birleşmiş basit cümlelerin arasına virgül konur: <i>Adamnyñ</i>

	<i>Sayın Rektörüm, Sevgili Misafirler</i> 12. Tam sayılardan sonra gelen kesirleri ayırmak için kullanılır: 37,4 (otuz yedi tam, onda dört), 0,36 (sıfır tam, yüzde otuz altı). 13. Metin içinde birden fazla kullanılan zarf-fiil ekinden sonra konur. Ancak zarf-fiil eki almış kelime bir kez kullanılmışsa bu kelimeden sonra virgül kullanılmaz: <i>Denizde gülüp, eğlenip sonra sahilde dinleniyorlardı.</i> 14. Özne olarak kullanılan işaret zamirlerinden (bu, şu, o) sonra konur: <i>Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.</i> 15. Kitap, dergi gibi kaynakça gösteriminde yazar bilgisi, eser adı, yayınevi bilgilerinden sonra konur. Yine yazarın soyadının önce yazılması durumunda soyadından sonra kullanılır. Metin içinde yer alan ve, veya, yahut, ya ... ya, hem... hem, da/de bağlaçlarından önce veya sonra; şart ekli yan cümlelerden sonra virgül kullanılmaz: Falih Rıfki Atay, <i>Tuna Kıyıları</i>, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938. Atay, Falih Rıfki, <i>Tuna Kıyıları</i>, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938 <i>Ya gel ya git.</i> <i>Ayşe veya Fatma ne fark eder?</i> <i>Hem gider hem ağlar.</i> <i>Annen de gelebilir.</i> <i>Yağmur yağarsa dışarı çıkma.</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	<i>köñüli şyn meirlense, bilim-ğylymnyň özi de adamğa meirlenip, tez qolğa tüsedı.</i> Ancak <i>ğanda/-gende</i> ekli fiili, <i>-ğan/-gen</i> zamanda, <i>-ğan/-gen sırada</i>, <i>-ğan/-gen esnada</i> vb. biçimlerle değiştirebiliyorsak, yani fiil zaman zarfı görevindeyse, virgül konmaz.
Noktalı Virgül	1.Cümlede virgülle ayrılmış türleri birbirinden ayırmak için konur: <i>Pazardan elma, armut, portakal; domates, biber, soğan aldım.</i> 2. Öğelerinin arasında virgül yer alan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur: <i>Oğlan yer, oyuna gider; çoban yer, koyuna gider.</i>(Atasözü) 3. Eş değerdeki öğelerin arasında virgül bulunan cümlelerde öznenen sonra kullanılabilir: <i>Yeni usul şüirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.</i>(Yahya Kemal Beyatlı) (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	1. Noktalı virgül, sıralı olarak verilmiş yapılar arasına konur: <i>Şeşim – şygarma süjetiniň de şeşuşı kezeñderiniň bırı; suretkerdiň özi surettep otyrğan ömir şyndyğyna şygargan «ükı»;</i> <i>adamdar arasyndağy qarama-qarsy taitalastardyň, kürdeli küresterdiň bitui;</i> 2. Noktalı virgül, kendi içinde virgülle ayrılmış anlamca yakın yapılar (cümleler) arasına konur: <i>Ajal bir üry goi; «Ajalğa ne daua?» – desip, erteñinde mañaidağy el jilyyp, bäibişeni kömistı.</i>
İki Nokta	1.Kendisinden sonra örnek verilecek cümlelerden sonra kullanılır: <i>Köydeki işlerden bazıları şöyledir: ev ve bahçe süpürmek, inek sağlamak, yumurta toplamak, sebze çapalamak.</i> 2.Kendisi ile ilgili açıklama verilecek cümlelerden sonra kullanılır: <i>Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim</i> (Falih Rıfki Atay) 3. Uzun ünlüyü göstermek amacıyla kullanılır: <i>a:ile, a:lem, ka:til.</i> 4.Karşılıklı konuşmalarda, konuşmayı yapacak kişiden sonra konur: <i>Ali Baba: Karnın aç mı?</i> <i>Çocuk: Evet, açım.</i> 5.Edebi eserlerde konuşmadan önceki ifadenin sonuna	1. Açıklamalı sıralı birleşik cümle bağlaçsız geldiğinde aralarına iki nokta konur: <i>Azyq-tülıktı tügel al, tösek-oryn, ystyq pıretın ydystan basqa, auyr nârseden tük alma: atqa auyr bolady.</i> 2. Daha fazla açıklama veya netleştirme gerektiren bir kelime ya da cümleden sonra iki nokta konur: <i>Kimder joq deisiñ bülardyñ arasynda: bai da, bağlan da, gülama galym da, önerpaz äñşi-küişi de üşyrasatyn.</i> 3. Genelleyici (genel anlam taşıyan) kelimelerden sonra iki nokta konur: <i>Endi üşeu: qalpağy bar, myltyğy bar, qylyşy bar, kök şekpendi qoqañdağan, qoqılanğan jat adam.</i>

	konur: – <i>Niğde’de başka nereleri ziyaret edebilirim?</i> Turist rehberi sayar: – <i>Kemerhisar, Gümüşler Manastırı.</i> 6.Genel ağ adreslerinde kullanılır: http://tdk.gov.tr 7.Matematik sahasında bölme işareti amacıyla kullanılır: $48:8=6$ (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	
Kesme İşareti	1.Özel adlara gelen hâl, iyelik ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır. Yer bildiren özel isimlerin kısaltmalı söyleyişlerinde de kesme işareti kullanılır. Yine belli bir kanun, yönetmelik ve tüzüğe işaret eden sözcükler ek aldığıda kullanılır: <i>Atatürk’üm</i>, İkinci Dünya Savaşı’nı, <i>Türkiye’mizin</i>, <i>Gül Baba’ya</i>, <i>Yunus Emre’yi</i>, <i>Refik Halit Karay’mış</i>, <i>Resmî Gazete’de</i>, <i>Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği’ni</i>, <i>Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’na</i> gibi. <i>Hisar’dan</i>, <i>Boğaz’dan</i> gibi. <i>Bu Kanun’un 8. maddesinin a bendi</i> gibi. Not: Özel adlardan sonra parantez içerisinde bir açıklama yapılırsa kesme işareti parantezden önce kullanılmaktadır: <i>Yakup Kadri’nin (Karaosmanoğlu)</i> gibi. Not: Ek aldığı durumda Avrupa Birliği ifadesin kesme işareti kullanılır: <i>Avrupa Birliği’ne üye olan ülkeler...</i> Not: Tamlamanın sonunda, 3. teklik şahıs iyelik eki bulunan özel ada, bu ek yüzey yapıda çıkarılarak ikinci bir iyelik eki getirilirse kesme işareti kullanılmaz: <i>Boğaz Köprümüzün [derin yapıda Boğaz Köprüsü] manzarası</i>, <i>Niğde Ovarının [derin yapıda Niğde Ovası] meyveleri</i> gibi. Not: Kurum, kuruluş, kurul, iş yeri, birleşim ve oturma adlarına gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz: <i>Türk Dil Kurumundan</i>, <i>Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Başkanlığının</i> gibi. Not: <i>Başbakanlık</i>, <i>Rektörlük</i> gibi sözlere ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde <i>Başbakanlığa</i>, <i>Rektörlüğe</i> şeklinde yumuşak ünsüzle yazılır. Not: Özel adlara gelen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesme işaretiyle ayrılmaz: <i>Türkçü</i>, <i>Türklük</i>, <i>Türkçülük</i>, <i>Türkçe</i>, <i>Müslümanlık</i>, <i>Avrupalılaşmak</i>, <i>Konyalı</i>, <i>Mehmetler</i> gibi. Not: Kelime sonu <i>p</i>, <i>ç</i>, <i>t</i>, <i>k</i> ünsüzleriyle biten özel adlar, ünlüyle başlayan ek aldığıda <i>b</i>, <i>c</i>, <i>d</i>, <i>g</i> şeklinde yazılamaz ama kesme işaretine rağmen son ses yumuşatılarak söylenir: <i>Ahmet’i</i> (yazılır), <i>Ahmedi</i> okunur veya söylenir gibi. Not: Özel adlar yerini alan üçüncü tekil şahıs <i>o</i> zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz. 2.Kişi adlarından sonra gelen saygı ve ünvan sözlerine getirilen ekler kesme işareti ile ayrılır: <i>Ahmet Bey’e</i>, <i>Gül Hanım’dan</i> gibi. 3.Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için kullanılır: <i>TDK’nin</i>, <i>TBMM’nin</i>. 4.Sayılarla getirilen ekleri ayırmak için kullanılır: <i>1978’te</i>, <i>7’inci madde</i> gibi. 5. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur: <i>Süreç 18 Mart’ta</i>	

	bitecektir. 6. Şiirde, ölçü ve söyleyiş amacıyla düşürülmüş sesleri göstermek için kullanılır: <i>Güzelliğin on par'etmez</i> <i>Bu bendeki aşk olmasa</i> (Âşık Veysel) 7. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmaya yarar: <i>A'dan Z'ye kadar, -lık'la yapılan kelimeler</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açiklamalar).	
Çift Tırnak İşareti	1. Başka bir kişi ve/veya yazıdan doğrudan aktarılan sözler için kullanılır: <i>Atatürk'ün "Ne mutlu Türk'üm diyene!" özdeyişi her Türk'ü duygulandırır.</i> Not: Alıntıda yer alan noktalama işaretleri tırnak içinde yer alır: <i>"Ne mutlu Türk'üm diyene!"</i> gibi. 2. Vurgulanması istenen özel sözler için tercih edilir: <i>Tesirli bir "barış taarruzu" başladı.</i> 3. Cümle içerisindeki eser ve yazı adları ile bölüm başlıkları tırnakla gösterilir: <i>Bugün öğrenciler "Yeni Türk Edebiyatı" başlığı altında "Türküler Dolusu" adlı şiiri incelediler.</i> Not: Cümle içerisinde özel olarak vurgulanmak istenen eser adları, sözler ve başlıklar eğik yazıyla da yazılabilir: Tepeviran sözü Niğde'de <i>Tepeyran</i> olarak geçer. Not: Tırnak işaretinden sonra gelen ekler için kesme işareti kullanılmaz: <i>Reşat Nuri'nin "Çalıkuşu"nu okudunuz mu?</i> 4. Bilimsel yazılarda yararlanılan makale adları tırnak içinde yazılır (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açiklamalar).	1. Alıntılar tırnak içine alınır. Alıntı birden fazla paragraftan (azat yol) oluşuyorsa, her paragraf ayrı ayrı tırnak içine alınmaz; tırnak işareti yalnızca alıntının başında açılır ve son paragrafın sonunda kapatılır. Edebi eserlerde yer verilen büyük ya da küçük çaplı mektuplar da tırnak işaretiyle gösterilir. Bazı durumlarda, mektubun her paragrafı için tırnak işareti açılır; ancak yalnızca en sonda kapatılır. Bu ise oldukça nadir uygulanan bir kuraldır. 2. Atasözleri, deyimler ve özlü sözler (aforizmalar) cümle içerisinde aktarıldığında tırnak içine alınır. Ayrıca, doğrudan alıntı olarak verilmese de, cümlelerin ayrılmaz bir ögesi hâlinde kullanılan bir başkasının sözü de tırnak işaretiyle gösterilir. 3. "De" bağlacı kullanılmaksızın, isimleşmiş biçimde aktarılan doğrudan alıntılar tırnak içine alınır. Bir kişinin söylediği sözlerden tekil kelimeler veya kelime grupları alıntı yapıldığında da bu ifadeler tırnak işaretiyle yazılır. 4. Fabrika, işletme, kuruluş, araç markası, uçak vb. gibi özel adlar tırnak içine alınarak yazılır. Ancak bu tür adların genel resmî tanımları tırnak içine alınmaz: <i>"Azovstal" fabrikası, ancak Almatı'daki ağır makine üretim fabrikası; "Aktiubröntgen" fabrikası</i> gibi. 5. Gazete, dergi, kitap, edebî eser, kararname, film vb. başlıklar tırnak içine alınarak yazılır: <i>"Ana Tili" gazetesi, "Parasat" dergisi, "Abay" romanı</i> gibi (Dosova, 2018: 97)
Tek Tırnak İşareti	Tırnak içinde verilen cümle içerisinde yeniden bir tırnak açılması gerektiğinde bu söz, tek tırnak içerisinde belirtilir: <i>Murat: "Yolda Ali"yle karşılaştım. 'Yarın sınıfla maç yapalım.' dedi"</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açiklamalar).	Tek tırnak (' veya ') çok sınırlı ya da neredeyse hiç kullanılmaz. Özellikle alıntı içinde alıntı yapılması gerektiğinde tercih edilebilir ama bu çok nadirdir.
Den Den İşareti	Bir yazıda bulunan maddelerin sıralanmasında veya bir çizelge içerisindeki alt alta gelen aynı sözlerin ve sayıların tekrar yazılmasını önlemek amacıyla kullanılır: <i>a. Katı hâli</i> <i>b. Sıvı "</i> <i>c. Gaz "</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açiklamalar).	
Üç Nokta	1. Anlatımı tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur: <i>Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...</i>	Konuşmacı, çeşitli nedenlerle (örneğin: aşırı heyecanlanma, nefes darlığı, kekeleme,

	2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur: <i>Gittikçe ... şehrine yaklaşıyorduk.</i> <i>Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.</i> <i>Olaya ... Bey'in kızının da adı karışmış.</i> 3. Alıntılarda alınmayan kelime ve/veya bölümler için kullanılır: <i>... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı...</i> (Tarık Buğra) 4. Geri kalan bölümlerin okuyucunun zihninde ve hayal dünyasında tamamlanmasının istenildiği sözlerden sonra kullanılır: <i>Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!</i> (Faruk Nafiz Çamlıbel) 5. Ünlemlerden sonra anlatımı pekiştirmek amacıyla kullanılır: <i>— Koca Ali... Koca Ali, be!..</i> (Ömer Seyfettin) Not: Ünlem ve/veya soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulur: <i>Nasıl da akşam oldu?..</i> <i>Gök ekini biçer gibi!..</i> 6. Karşılıklı konuşmalarda, eksik bırakılan veya yeterli olmayan cevaplarda kullanılır: <i>-Sen misin, Ali usta?</i> <i>-Benim.</i> <i>-Ne arıyorsun bu vakit buralarda?</i> <i>-Hiç...</i> <i>-Nasıl hiç? Suyu çekicini mi düşürdün yoksa?</i> <i>-!...</i> Not: Üç nokta yerine daha fazla nokta kullanılmaz (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	bitkinlik vb.) sözlerini ya da düşüncesini kesintili biçimde ifade ettiğinde, bir kelimenin harfleri arasına, cümle içerisindeki kelimeler arasına ya da düşünce tamamlanmadan sona erdiğinde cümle sonuna üç nokta işareti konur: <i>J-j-j ... jok...men... özim baram... - A... s...s...kar - dedi Botagoz talıksıgan dauispen.</i> <i>İnilerin mine... Kim boların... Ne kördin kaydan...</i> (Dosova,2018: 95)
Eğik Çizgi	1. Yan yana yazılan dizelerin arasına konur: <i>Ne hasta bekler sabahı/ Ne taze ölüyü mezar/ Ne de şeytan, bir günahı/ Seni beklediğim kadar</i> (N. Fazıl Kısakürek). 2. Adres yazımında kullanılır. Apartman numarasıyla daire numarası arasına ve semtle şehir arasına konur: <i>Altay Sokağı No.: 21/6 Çivril/Denizli</i> 3. Tarihlerin yazımında kullanılır: <i>18/10/1969, 15/1/1993.</i> 4. Dil bilgisinde eklerin farklı şekillerini göstermek için kullanılır: <i>-an /-en, -a /-e, -madan /-meden, -lık /-lik.</i> 5. Genel ağ adreslerinin yazımında kullanılır: <i>http://ohu.edu.tr</i> 6. Matematik sahasında bölme işareti yerine kullanılır: <i>60/2=30.</i> 7. Fizik, matematik gibi alanlarda orantıları gösterirken eğik çizgi kullanılır ve araya boşluk konulmaz: <i>g/sn</i> <i>(gram/saniye)</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	Kazakça, Kiril alfabesi ile yazıldığında da Latin alfabesi ile yazıldığında da eğik çizgi harf veya ek olarak kullanılmaz. Yani Kazakça'nın morfolojisinde veya sözdiziminde eğik çizginin yeri yoktur. Ancak iki alternatif ifadeyi göstermek için: ya/joq → evet/hayır; anaw/mınaw → şu/bu Bu kullanım genellikle açıklama, anket, form gibi bağlamlarda görülmektedir. Tarih yazımında (özellikle Batı formatından etkilenen metinlerde): <i>12/08/1986</i> gibi.
Ters Eğik Çizgi (⁄)	Bilişim alanı ve uygulamalarında art arda gelen dizinleri ayırmak ve ayırt etmek için konur: <i>C:\Masüstü\Belgelerim</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	Kazak Türkçesinde kullanılmaz.
Düzeltilme İşareti	1. Yazılışları ve okunuşları aynı olan sözcüklerde anlam farklılığını göstermek için kullanılır: <i>âdem</i> (insan), <i>adem</i> (yokluk); <i>âdet</i> (gelenek,	Kazak gramerinde kullanılmaz.

	alışkanlık), <i>adet</i> (sayı); <i>âlem</i> (dünya, evren), <i>alem</i> (bayrak); <i>hâl</i> (durum, vaziyet), <i>hal</i> (sebze, meyve vb. satılan yer). (katil, katl ve kadir, kadr sözcüklerinin yazımı yaygınlaştığı için bu kural onlara uygulanmamaktadır.) 2. Alıntı sözcüklerde (Arapça ve Farsça) yer alan ince <i>g</i>, <i>k</i> ünsüzlerinden sonra gelen <i>a</i> ve <i>u</i> ünlüleri üzerine konularak ince okunması durumuna işaret edilir: <i>gâvur</i>, <i>dergâh</i>, <i>tezgâh</i>, <i>karargâh</i>, <i>Nigâr</i>; <i>yadigâr</i>, <i>dükkân</i>, <i>kâğıt</i>, <i>Kâzım</i>; <i>sükûn</i>, <i>sükût</i> gibi. Bu kural kişi ve yer adlarında bulunan ince <i>l</i> ünsüzü sonrasında gelen <i>a</i> ve <i>u</i> ünlüleri için de geçerlidir. Bu ünlüler de düzeltme işareti ile yazılır: <i>Halûk</i>, <i>Nalân</i>, <i>Lâle</i>; <i>Balâ</i>, <i>İslâhiye</i>, <i>Elâzığ</i>, <i>Lâpseki</i>, <i>Lâdik</i>, <i>Selânik</i> gibi. 3. Nispet ekinin, belirtme hâli ve iyelik eki ile karışmamasını sağlamak için kullanılır: (<i>Onun</i>) <i>dini</i> ve <i>dinî</i> (konular), (<i>Türk</i>) <i>askeri</i> ve <i>askerî</i> (bilgiler) gibi. Nispet eki alan kelimelerin Türkçe ekler alması durumunda düzeltme işareti korunur: <i>millîlik</i>, <i>millîleştirmek</i>; <i>resmîlik</i>, <i>resmîleştirmek</i> gibi (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar).	
Parantez İşareti (Yay Ayraç İşareti)	1. Cümlede anlamı tamamlayan ve cümle dışında kalan ek bilgileri vermek için kullanılır. Parantez içinde bulunan anlatımlara uygun noktalama işareti kullanılır: <i>O tarihte (1978) henüz sen yoktun.</i> <i>Sanatçının bu eseri hatıra (Anı demek daha doğru olur.) türünün en iyi örneklerindendir.</i> 2. Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır: <i>Yunus Emre’de (1240?-1320)...</i> <i>İmek eyleminin (ek fiil) geniş zamanı kişi ekleriyle çekilir.</i> 3. Tiyatro metinlerinde konuşanın hareketlerini, açıklamak ve göstermek için kullanılır: <i>Çavuş – (Yavaş yavaş Vali’ye yaklaşıyor.) Ne oluyor?</i> 4. Alıntı yapılan eser ve yazarın künye bilgilerini göstermek için kullanılır: Mamanov (2010: 64) ise birleşik fiilleri “<i>Kazak Türkçesinde en sık kullanılan fiil türlerinden biri</i>” olarak tanımlar. 5. Alıntılarda, alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine alınabilir. <i>“(…) Annelerinin esvaplarını kızlar giyer, büyükannelerinin mücevherlerini torunlar takardı. Sırmalı çedik pabuçlar, kırmızı feraceler... Ah hele kırmızı feraceler (…)”</i> (Bahar ve Kelebekler, Ömer Seyfettin). 6. Bir sözdeki alay, kinaye veya küçümsemeyi belirtmek için ünlem işareti yay ayraç içinde alınır: <i>Adam, çok kibarmış (!)</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar). 7. Emin olunamayan ve şüpheyle yaklaşılan bir bilgi için kullanılan soru işareti, yay ayraç içerisine alınır: <i>Denizli’den Konya’ya 2,5 (?) saatte gitmiş.</i> 8. Bir yazıdaki madde başlarını gösteren sayı ve harfler sonrasında kapama ayraç	1. Yazarın düşüncesini netleştirmek için verilen kelime paranteze alınır: <i>Bidiñ auyly öz rulastary Kürti üly Esenbai bidiñ jäne Myñdäulet batyrdyñ auyldarymen birge Gurev qalaşyğyna qarsy Aqtöbe şatqalyn joğary örlegen aumaqta köşip-qona alatyn boldy</i> (Қызықты психология) 2. Söz konusu olan durumla ilgili yazar ek bilgi verdiğinde, bu sözcük paranteze alınır: <i>Osydan 5 jyldai büryn mağan Qulsarydan tuğan mım – Serıqkali Ämirjanuly Yrysjanov (1962-2017) üialy telefonmen habarlasyp..</i> 3. Yabancı dilden alınan kelimenin okuyucuya anlaşılmasız gelmemesi için verilen karşılığı paranteze alınır: <i>Kele sala, eki iyğynan üstai alyp: – Şäkenjan! Pozdraf menä! (Qütyqta meni), – dedi Tümarbai oryşşalap.</i> Yani, Kazakça bir kelimenin kullanımı yeni olup henüz herkes tarafından benimsenmemişse, okuyucunun anlaması için Rusça karşılığı parantezle gösterilebilir. 4. Metnin veya alıntılanan sözün nereden alındığını göstermek için kaynak parantez içinde yazılır: <i>Bızdı äsirese, jazuşy Q. Müqanbetqalievtyñ «Syrym Datuly.1742-1802» atty maqalasyndağy</i> («Егемен Қазақстан», 22 ақпан, 1992 жыл) <i>parasatty paiymdaulary qyzyqtyrady, «şyandyqqa eñ janasymdy pıkarler», – dep, osyndağy tüiındı oilarğa köbirek den qoiamyz.</i> 5. Parantez içine alınmış ara sözün veya cümlemin kimin tarafından eklendiğini belirtmek için 'redaksia' kelimesi ya da yazarın

	kullanılır: D) 1) A) (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	kısaltılmış adı-soyadı (baş harfleri) yazılır. "Böyle durumlarda, ara sözden sonra nokta ve tire konur, ardından yazarın kısaltılmış adı-soyadı ya da 'Redaksia' kelimesi büyük harfle yazılarak parantez kapatılır.
Köşeli Ayraç (Köşeli Parantez) İşareti	1. Ayraç içinde tekrar ayraç kullanılması gereken yerlerde yay ayraç öncesi köşeli ayraç kullanılır: <i>Kütüphanemize Türk edebiyatı tarihi kitapları [En başta Resimli Türk Edebiyatı Tarihi (Nihat Sami Banarlı)] alınmalı.</i> 2. Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır: <i>"Eldem, Osmanlıda en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tığını] söyledikten sonra..."</i> (Hilmi Yavuz) 3. Kaynak olarak verilen kitap veya makalelerin künyelerine ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır: <i>Reşat Nuri [Güntekin], Çalıkusu, Dersaadet, 1922. Server Bedi [Peyami Safa] (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).</i>	Kazak Türkçesinin gramerine ait kullanım değil, ancak modern yazımda ve özel bağlamlarda kullanılır.
Soru İşareti	1. Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur: <i>Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?)</i> <i>Atatürk bana sordu:</i> <i>— Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?</i> 2. Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur: <i>Gümrükteki memur başını kaldırdı:</i> <i>— Adınız?</i> 3. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır: <i>Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?) vb.</i> <i>1496 (?) yılında doğan Fuzuli...</i> <i>Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.</i> Not: <i>mı / mi</i> eki, zarf tümleci işlevinde olduğunda soru işareti konmaz: <i>Hava karardı mı gideriz.</i> Not: Sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti cümlelerin sonuna konur: <i>Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	1. Soru işareti, soru cümlelerinden sonra konur: a) Cevap verilmesi gereken, soru anlamı taşıyan cümlelerden sonra soru işareti konur: <i>Qaidan kelesüñ? Qaida barasyñ?</i> A) Soru edatlarıyla yapılmış soru cümlelerinden sonra: <i>Adam ba?</i> B) Açıklama anlamı taşıyan <i>ras pa, solai ma, solai emes pe, demeuş me edi, demeitin be edi, bilesüñ be, bilmeisüñ be</i> gibi ifadelerle kurulmuş cümlelerden sonra soru işareti konur.: <i>Maimüryndy jamandadyñ, ras pa?</i> C) <i>Kim bilsin, kaiden bileyin?</i> gibi ifadelerle kurulmuş cümlelerden sonra soru işareti konur: <i>Ölimdi köp körıp etümüz ölöp ketkennen be, kım bilsin?</i> D) Cevap beklenmeyen retorik soru cümlelerinden sonra soru işareti konur: <i>Toi oiyn-sauyqsyz bolğan ba?</i> E) Sevgi, hayranlık anlamı taşıyan ve cevap beklemeyen cümlelerden sonra soru işareti konur: <i>Ai, tentegim! Kimge ğana tarttyñ eken? – deitin özüneözi.</i> F) Cevap beklemeyen, kişinin iç monoloğundan sonra soru işareti konur: <i>Köñilinde qalğan tausynşaq sezimnüñ oilatqany: Endi üige kırıp qaitemın?</i> 1. Bağlantılı cümlelerin sonuncusu soru cümlesi ise, ondan sonra soru işareti konur. 2. Şyğar, bolar, ğoi gibi yardımcı fiillerle kullanılan ve intonasyonla farklılaşan soru cümlelerinden sonra soru işareti konur: <i>Balalar poişyzy osy şyğar?</i>
Ünlem İşareti	1. Sevinç, acı, kıvanç, şaşma, korku gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerde kullanılır: <i>Tüh tüh!</i> <i>Ne mutlu Türk'üm diyene!</i> 2. Seslenme, uyarı ve hitap sözlerinden sonra kullanılır: <i>Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!</i> <i>Ak toğalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!</i>	1. Ünlem işareti, ünlem cümlelerinden sonra konur. a. Ünlem cümleleri emir anlamı taşıyabilir: <i>Mal kerek pe älde altyn-kümis qolailly ma, kereğıñdi ait!</i> b. Rica etme, yalvarma şeklinde olabilir: <i>Jürşı</i>

	Not: Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden sonra veya cümlelerin sonunda kullanılabilir: <i>Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!</i> 3. Alay, kinaye ve küçümseme ifadesi vermek için sözden hemen sonra yay araç içerisinde ünlem işareti kullanılır: <i>Adam, çok akıllı (!) imiş</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	<i>tez! Anda «Sopyia» degen orys qyzy än sap jatyr, – dedi degbırsızdenıp.</i> c.Harekete geçirme, teşvik etme anlamında: <i>Äi, Şäüi!» – dep qaldy</i> ç.Azarlama, paylama, tersleme anlamında olabilir: <i>Öziñ qazannyñ tüp küiesindeisüñ, küiege küie jüqsa – ne bolmaq, Qūdaiym-au! – dep balasyn üiden</i> <i>quyp şyğypty.</i> d.Slogan, çağrı şeklinde olabilir: <i>Osyğan ant eteik!» – dep, ornynan qarğyp türegelgende jürttyñ bärı: «Ant etemiz! Ant!» – dep oryndarynan atyp-atyp türypty</i> 2. <i>Qap, ättegen-ai</i> gibi özel duyguları ifade eden pişmanlık anlamındaki kelimelerle kurulmuş cümleye ünlem işareti konur: <i>«Qap, üiat-ai!» – dep, qarağany ağat bolğanyñ sonda sezdi</i> 3. <i>Au, ai</i> edatlarıyla kurulmuş pişmanlık, hayranlık, sevinç anlamı taşıyan cümlelerden sonra ünlem işareti konur: <i>Şäiüñ közın aşqanyñ körıp: «Apataiym-ai!» – dep, Nürbektüñ üiindegi kelıñ jylap quandı.</i> 4. Selamlaşma ve vedalaşma anlamı taşıyan cümlelerin sonuna ünlem işareti konur: <i>Jomart, jolyñ bolsyn! Hoş kelipsüñ!»– deidi.</i> 5. Sadece bir fiilden oluşan ve özel bir intonasyonla söylenen cümlelerden sonra ünlem işareti konur: <i>Bar, ızde!</i>
Kısa Çizgi	1. Satıra sığmayan kelimelerin yazımında kullanılır: <i>Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bil-mem. Havuzun suyu bulanık.</i> 2. Cümle içindeki ara söz veya ara cümleleri ayırmak için kullanılır ve bitişik yazılır: <i>Küçük bir sürü -dört inek ile birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.</i> 3. Kelime kökleri, gövdeleri ve eklerini ayırmak için kullanılır: <i>ver-iş, yat-ak, sev-gi-siz-lik</i> gibi. 4. Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır: <i>dur-, al-, gör-</i> gibi. 5. İsim yapım eklerinin başına, fiil yapım eklerinin başına ve sonuna konur: <i>-ış, -ak, -lık, -den; -tır-, -ımsa</i> gibi. 6. Hecelerin gösteriminde kullanılır: <i>bi-le-zik, a-raş-tır-ma</i> gibi. 7. <i>Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e</i> anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır: <i>Aydın-İzmir yolu, 09.30-10.30, , 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, Türkçe-İngilizce Sözlük</i> gibi. Not: Cümle içinde yinelenen sayı adlarının arasına konmaz: <i>On on beş yıl. Üç beş çocuk geldi.</i> 8. Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır: <i>40-20=20</i> 9. Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır: <i>-2 °C</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-açıklamalar).	1. Tekrarlamalı ikilemelerde ve eşleştirmeli ikilemelerde kelimeler arasına konur: <i>ayıl-aimaq, tuğan-tuys, qaita-qaita.</i> 2. Pekiştirme derecesi oluşturan pekiştirici heceden sonra konur: <i>qyp-qyzyl, äp-äsem,</i> 3.a. Sıra sayısı Arap rakamıyla verilirse, ondan sonra gelen isimden önce kısa çizgi (tire) konur: <i>2-sınıp, 3-orın, 5-qabat</i> b.Sayı sıfatı isimleşip hâl eklerini alırsa, arasına kısa çizgi (tire) konur: <i>3-ke 4-tı qossa, 30-dı 3-ke bölse,</i>

Uzun Çizgi	1. Satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna <i>konuşma çizgisi</i> de denir. <i>Frankfurt'a gelene herkesin sorduğu şunlardır:</i> — <i>Eski şehri gezdin mi?</i> — <i>Rothschild'in evine gittin mi?</i> Oyun metinlerinde uzun çizgi konuşan kişinin adından sonra da konabilir: <i>Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.</i> <i>İslam Bey — Ben daha ölmedim.</i> Not: Konuşmaların tırnak içinde verildiği durumlarda uzun çizgi kullanılmaz. <i>Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:</i> <i>"Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Seyhoğlu'nu?"</i> (https://tdk.gov.tr/içerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar).	1. Diyaloglarda (Konuşma çizgisi olarak): Kazak edebi eserlerde kullanımı mevcuttur: — <i>Sen qayda bara jatırsın?</i> — <i>Bazarğa.</i> 3. Açıklama veya vurgu için kullanılır: <i>Ol — bizdin mekteptin en üzdik oquwısı</i>
-------------------	---	--

Sonuç

Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesindeki noktalama işaretlerinin kullanım yerlerinin karşılaştırıldığı bildiride şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkiye Türkçesinde kullanılan noktalama işaretleri, nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, kesme işareti, çift tırnak işareti, tek tırnak işareti, den den işareti, üç nokta, eğik çizgi, ters eğik çizgi, düzeltme işareti, parantez işareti (yay ayraç işareti), köşeli ayraç (köşeli parantez) işareti, soru işareti, ünlem işareti, kısa çizgi, uzun çizgi olmak üzere on sekiz; Kazak Türkçesinde ise nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, çift tırnak işareti, üç nokta, parantez işareti (yay ayraç işareti), soru işareti, ünlem işareti, kısa çizgi olmak üzere on noktalama işareti kullanıldığı belirlenmiştir.

Kazak Türkçesinde, kesme işareti, tek tırnak işareti, den den işareti, eğik çizgi, ters eğik çizgi, düzeltme işareti, köşeli ayraç (köşeli parantez) işareti, uzun çizgi'nin kullanılmadığı görülmüştür.

Kazak Türkçesinde her fiil cümlesinden sonra nokta kullanılmamaktadır. Yalnızca emir, dilek, öğüt anlamı taşıyan cümleler düşük bir tonla söylenirse sonuna nokta konulur. Drama metinlerinde karakterlerden sonra nokta kullanımıyla Türkiye Türkçesinden ayrılır. Türkiye Türkçesinde noktanın çarpma işareti yerine kullanılması, sondan başlamak üzere çoklu sayıları üçlü gruplara ayırma görevi, saat ve tarih yazımında kullanılma işlevi ile sıra bildirmesi kullanımı Kazak Türkçesinde yer almamaktadır. Bununla birlikte künye ve internet adreslerindeki yazımda nokta kullanılması da Kazak Türkçesinde yoktur.

Virgül kullanımında ortak özellikler bulunmakla beraber farklılıklar da vardır. Türkiye Türkçesinde yüklemden uzak düşen öznen ve konuşma çizgisi devamında verilen alıntı cümleden sonra virgül kullanılırken; Kazak Türkçesinde kullanılmamaktadır. Yine ara söz veya cümlelerin başına ve sonuna konulan virgül kullanımı Kazak Türkçesinde yoktur. Kazak Türkçesinde birlikte kullanılan öğeler arasında *ne, nemese, ia, iaki, äri, älde, da* bağlaçları tekrar ederse, virgül konulması durumunun da Türkiye Türkçesinde yer almadığı görülmüştür. Kazak Türkçesinde şart ekinde ve zarf fiillerden sonra virgül kullanılmaktadır.

Noktalı virgül kullanımında tek fark Türkiye Türkçesinde eş değerdeki öğelerin arasında virgül bulunan cümlelerde, öznen sonra noktalı virgül kullanılması işlevinin Kazak Türkçesinde yer almamasıdır.

İki nokta kullanımında da farklılıklar bulunmaktadır. Kazak Türkçesinde açıklamalı sıralı birleşik cümle bağlaçsız geldiğinde ve genelleyici (genel anlam taşıyan) kelimelerden sonra iki nokta kullanımı Türkiye Türkçesinde yer almamaktadır.

Çift tırnak işareti, Kazak Türkçesinde tırnak işareti olarak adlandırılmaktadır. Alıntıların tırnak içine alınması, her iki çağdaş Türk lehçesinde de görülmektedir. Özel

vurgulanması gereken ifadelerin çift tırnak işaretine alınması, bilimsel yazılarda yararlanılan makale adlarının tırnak işareti ile gösterilmesi işlevleri, Kazak Türkçesinde yer almamaktadır. Yine bir kişinin söylediği sözlerdeki tekil kelimeler veya kelime grupları ile fabrika, işletme, kuruluş, araç markası, uçak vb. gibi özel adlar Kazak Türkçesinde tırnak işareti ile gösterilir. Bu kullanımlar da Türkiye Türkçesinde yer almaz.

Üç noktanın kullanımında ortak özellik bulunmamaktadır. Kazak Türkçesinde konuşmacının, çeşitli nedenlerle düşüncesini kesintili biçimde ifade etmesi, üç nokta ile gösterilir. Türkiye Türkçesinde üç noktanın kullanım işlevleri, Kazak Türkçesinde kullanılmıyor görünmektedir.

Parantez işareti kullanımında da bazı ortak özellikler vardır (açıklamalar ve ekstra bilgilerin parantez içerisinde verilmesi gibi). Bunun yanında farklı kullanımların daha fazla olduğu belirlenmiştir. Türkiye Türkçesinde, parantez işaretinin tiyatro metinlerinde konuşanın hareketlerini, açıklamak ve göstermek için kullanılması; alıntı yapılan eser ve yazarın künye bilgilerini göstermek için kullanılması; alıntılarda, alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine alınması işlevleri Kazak Türkçesinde yoktur. Yine bir sözdeki alay, kinaye veya küçümsemeyi belirtmek için ünlem işaretinin yay ayraç içine de alınması ([!]) işlevi ile bir bilginin şüpheli olduğu bilgisinin parantez içerisinde soru işareti ile (?) verilmesi işlevi Kazak Türkçesinde yoktur.

Soru işareti kullanımlarında da ortaklıklar bulunmakla beraber farklılıklar daha çoktur. Şüpheli olan bilgiler için soru işareti kullanımı Kazak Türkçesinde yer almaz. Kazak Türkçesinde açıklama anlamı taşıyan *ras pa, solai ma, solai emes pe, demeuşı me edi, demeitın be edi, bilesiñ be, bilmeisiñ be* gibi ifadelerle kurulmuş cümlelerden sonra soru işareti konur, kuralı da Türkiye Türkçesinde kullanılmaz.

Ünlem işareti, genellikle ortak kullanıma sahiptir. Parantez içerisinde ünlem kullanımı alay, kinaye anlamı taşır. Bu kullanım Kazak Türkçesinde yer almamaktadır.

Kısa çizginin ikilemeler arasında ve pekiştirme derecesi oluşturan pekiştirme hecesinden sonra kullanılması işlevi Türkiye Türkçesinde kullanılmaz. Yine Kazak Türkçesinde sıra sayılarından sonra ve sayı sıfatı isimleşip hâl eklerini alırsa, arasına kısa çizgi (tire) kısa çizgi kullanımı bulunur. Türkiye Türkçesinde kullanılan işlevleri de (açıklayıcı ara söz ve cümleler arası, satır sonu, fiil kök ve gövdesini gösterme, hece gösterimi gibi) Kazak Türkçesinde kullanılmaz.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Recep (2021). Osmanlı Türkçesinde İmla Sorunları Çerçevesinde Usul-i İmla (1333-1335) Adlı Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Denizli.
- Amanjolov S. (1940). *Kazak Edebi Tili Sintaksisinin Kısağa Kursu*. Almatı: Kazmembas Yay.
- Bağdemir, Abdullah (2023). İmlâ Lûgati, İmlâ Kılavuzu, Yazım Kılavuzu Terimleri Üzerine, *Turkish Studies*, 18(1): 155-169.
- Baytok, Aysel (2024). Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktarmada Yazım ve Noktalama Farklılıklarından Kaynaklı Yapılan Yanlışlar, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD)*, 4(2): 77-106.
- Beşen Delice, Tuna (2016). Çağdaş Türk Lehçelerinde Söz Dizimi ve Noktalama İlişkisi - Türkmen Türkçesi Örneği, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Kültürel Çalışmalar Sempozyumu, Social Sciences: A Fresh Start, Sosyal Bilimler: Yeni Bir Başlangıç*, Prague: 406-413.
- Beşen Delice, Tuna (2019). Türkmen Türkçesinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı, *Turkish Studies* 14(3): 1067-1094.

- Çopur, Mehmet Erol (1996). Yazının Tarihsel Sürecinden Hareketle, Tarih, Teknik ve Diğer Sanatlara Yansıması ile Kaligrafi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Dosova, A. (2018) *Kazak Tilinin Orfografiyası men Puntuatsiyası*, Kostanay.
- Dursunoğlu, Halit (2006). Türkiye Türkçesinde Konuşma Dili ile Yazı Dili Arasındaki İlişki. Erzurum: A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi: 30
- Ergaliev. K.S. (2017) *Kazak Tilinin Orfografiyası men Puntuatsiyası*. Pavlodar: PMİ Yay.
- Gedizli, Mehmet (2021). Türkçenin Noktalama İşaretleri ve Yazım Kurallarının Tasnifi, 9 (25): 91-106.
- İsaev Seyilbek. (1980). *Kazak Dilinin Puntuatsiyası*. Almatı: Mektep Yay.
- Jackson, Donald (1981). Alphabet, Die Geschichte Wom Schreiben, Wolfag Krüger, Werlag, 1981.
- Janson, Tore (2016), Dillerin Tarihi (Mehmet Doğan (çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kazak Grammatikası (2002) Astana: KR. Dil Bilimi İnstitutı.
- Musabekova. F. (1974). *Tıns belgileri jane olardıń stildik qızmeti*. Almatı: Gılım Yay.
- Noktalama Hatalarının Belirlenmesi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 8/2: 528-542.
- Nurdauletova.B (2009) *Kazak Orfografiyasının Meseleleri*. Aktau: Esenov universiteti basp.
- TDK (2021). Yazım Kuralları. <https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazım-kılavuzu/> (Erişim: 06.04.2025).

